

УДК 338.48

**ОЦІНКА ВІЛЬНОГО ЧАСУ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОСНОВНОГО РЕСУРСУ
ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ м. МАРІУПОЛЬ)**

Крапівіна Галина Олексіївна, к.держ.упр., доцент, Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет», e-mail: galina3910@gmail.com, тел. +380993643662

Galina Krapivina, Ph.D., Assistant Professor, State Higher Educational Institution "Priazovsky State Technical University"

G. Krapivina. Estimation of free time of the population as the main resource of tourism (for example, Mariupol)

In the article, the place, role, directions of scientific research and models of estimating the free time of the population and its use by society on the example of Mariupol are determined from the positions of the integrated and system approaches. Within the framework of the study, the potential for the use of free time by the population of the city of Mariupol is revealed, which is about 7% of its fund. A small percentage of the use of the free time fund of the population of Mariupol at the place of primary residence reflects the need to introduce the development directions of the corresponding infrastructure of the city. In the process of research social aspects of free time and its use by society on the basis of introduction of complex and system approaches are presented. The main conclusions and results of the research are as follows: place and role of free time can be defined as a measure of the actual wealth of society; offered under free time to understand a time that is not absorbed directly productive labor, but remains free for pleasure, leisure, free activity and development. Free time acts in this respect as a space for the development of human capital; It is justified that the use of free time is an important direction of research on the quality of life of society; Analytical forms of economic-mathematical models for estimating the free time and its use are proposed. The level of use of free time by society as an effective resource of the socio-economic system of tourism activity, when society creates the conditions for a person to have an opportunity to reveal himself, to rise to the highest level of quality of life through the manifestation of their abilities and the increase in the satisfaction of their constantly growing potencies; it is estimated and determined that the level of use by society of free time as an effective resource of socio-economic system of tourism activities is insufficient that society does not create sufficient conditions for a person to have the opportunity to reveal himself, to rise to the highest level of quality of life through the manifestation of his abilities and increase satisfaction of their ever-growing needs.

Крапівіна Г. О. Оцінка вільного часу населення (на прикладі м. Маріуполя)

В статті з позицій комплексного і системного підходів визначено місце, роль, напрями наукового дослідження та моделі оцінки вільного часу населення та його використання суспільством на прикладі м. Маріуполя. В межах дослідження виявлено потенційну можливість використання населенням м. Маріуполя вільного часу, що складає близько 7 % його фонду. Невелика частка використання фонду вільного часу населення м. Маріуполя за місцем основного проживання, відбиває необхідність впровадження напрямів розвитку відповідної інфраструктури міста. В процесі дослідження представлено соціальні аспекти вільного часу та використання його суспільством на підставі впровадження комплексного та системного підходів. Основні висновки та результати досліджень зводяться до наступного: місце і роль вільного часу можна визначити як міру дійсного багатства суспільства; запропоновано під вільним часом розуміти такий час, який не поглинається безпосередньо продуктивною працею, а залишається вільним для задоволення, дозволя, вільної діяльності й розвитку. Вільний час виступає в цьому плані як простір для розвитку людського капіталу; обґрунтовано, що використання вільного часу - важливий напрям досліджень з якості життя суспільства; запропоновано аналітичні форми економіко-математичних моделей оцінки вільного часу та його використання; визначено рівень використання суспільством вільного часу як ефективного ресурсу туризму; оцінено та визначено, що рівень використання суспільством вільного часу як ефективного ресурсу туристичної діяльності є недостатнім, що суспільство не створює достатніх умов для того, щоб людина мала можливість розкрити себе, піднятися до вищого рівня якості життя через прояв своїх здібностей та підвищення задоволеності своїх постійно зростаючих потреб.

Крапивина Г. А. Оценка свободного времени населения (на примере г. Мариуполя)

В статье с позиций комплексного и системного подходов определено место, роль, направления научного исследования и модели оценки свободного времени населения и его использование обществом на примере г. Мариуполя. В рамках исследования выявлено потенциальную возможность использования населением г. Мариуполя свободного времени, что составляет около 7% его фонда. Небольшая доля использования фонда свободного времени населения г. Мариуполя по месту основного проживания, отражает необходимость внедрения направленной развития соответствующей инфраструктуры города. В

процессе исследования представлены социальные аспекты свободного времени и использование его обществом на основании внедрения комплексного и системного подходов. Основные выводы и результаты исследований сводятся к следующему: место и роль свободного времени можно определить как меру действительного богатства общества; предложено под свободным временем понимать такое время, которое не поглощается непосредственно производительным трудом, а остается свободным для удовольствий, досуга, свободной деятельности и развития. Свободное время выступает в этом плане как пространство для развития человеческого капитала; обосновано, что использование свободного времени - важное направление исследований по качеству жизни общества; предложено аналитические формы экономико-математических моделей оценки свободного времени и его использования; определен уровень использования обществом свободного времени как эффективного ресурса туризма; оценены и определено, что уровень использования обществом свободного времени как эффективного ресурса туристической деятельности является недостаточным, что общество не создает достаточных условий для того, чтобы человек имел возможность раскрыть себя, подняться до высшего уровня качества жизни через проявление своих способностей и повышение удовлетворенности своих постоянно растущих потребностей.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Поняття часу є результатом угоди між вченими, що визнано, наприклад, Ж.А. Пуанкаре в 1898 р. А застосовувати фізичні методи виміру часу при дослідженні об'єктів нефізичної природи (й туризму, зокрема) для виявлення законів мінливості цих об'єктів або динаміки зміни їх станів почали порівняно недавно. Складний в разі застосування фізичного годинника опис зміни фізичної структури є простим через опис в одиницях специфічного часу, що відповідає природі системи.

Але й в сьогодення наука не визначила час. Тому досі актуальним є створення конструкції часу або його моделі. І дослідження будь-яких властивостей часу стає можливим лише в межах певної моделі. Конструювання ж часу лежить в основі понятійного апарату специфічних дисциплін й туризму, зокрема.

Та час - майже неосвоєний людством ресурс, що визначає інтенсивність праці, демографічні показники, швидкість комунікацій тощо. [1]

Таким чином, в межах туризму як специфічної наукової дисципліни час є повноправним об'єктом дослідження. Причому час в туризмі має структуру та є об'єктом моделювання. А годинники, ці еталонні процеси виміру мінливості туристичної діяльності, можуть мати абсолютно різну природу. Тому різні визначення часу можуть виявитися невідповідними, а отримані з їх допомогою описи змін – такі, що не зводяться один до одного за допомогою простих перетворень. Проте вирішення проблем часу можливо лише в умовах відмови від існування ізольованих систем.

В подальшому буде запропоновано конструкцію часу, яка визначить можливість моделювання мінливості станів складових людського капіталу, чи, іншими словами, створено рівняння динаміки змін їх станів по прошарках суспільства.

Для цього необхідно вибрати та описати структуру складових досліджуваної проблеми, визначити стани об'єкту дослідження та способи виміру їх мінливості, накласти зміни об'єкту дослідження на зміни обраного еталону (годинника чи шкали). Закономірності змін об'єкту, які визначають його реальний рух в просторі припустимих станів, як правило, мають форму аналітичних рівнянь і використовують перелік процедур, які інтерпретують та зіставляють формальні поняття проблеми з конкретними об'єктами наочної області дослідження, а останні – з величинами, що вимірюються в експерименті.

Термін «час» може надати зміст системі оцінок, яка використовується для класифікації різних об'єктів життєвого простору людини та людського мислення (рис. 1). Тобто, в подальшому вважається, що час – це проста процедура виміру.

Аналіз визначень поняття «Вільний час» (табл. 1) показує, що однозначного визначення не існує, але є кілька підходів до його трактування. По-перше, автор не бачить сенсу ототожнювати вільний час з дозвіллям. Відокремленість цих понять обґрунтовано доведено В.Й. Бочелюком і В.В. Бочелюком в [3]. По-друге, для мети чинного дослідження найбільш цікаві межа вільного часу, його використання та роль виміру в соціально-економічних системах та туризмі зокрема. Межа вільного часу в джерелах

визначається на основі вилучення зі складу загального часу життєдіяльності людей власне робочого (включаючи додаткову працю з метою заробітку) та позаробочого часу та вилучення із складу останнього різних складових зайнятого часу (рис. 2).

Цей час охоплює навчання та самоосвіту, залучення до культури (читання, відвідини театру, музею, кіно тощо), суспільно-політичну активність, науково-технічну любительську творчість, художньо-естетичну самодіяльність, заняття з дітьми, спілкування за інтересами тощо, але може містити також пасивний відпочинок («нічоگونероблення») і навіть антикультурні заняття.

Використання вільного часу є своєрідним індикатором культури, кола духовних потреб та інтересів конкретної особистості або окремої соціальної групи. [3]

Таблиця 1.

Поняття «Вільний час» в джерелах

Джерело 2	Визначення 3
Большая Советская энциклопедия. Издание 1969-1978 гг.	Свободное время, часть вне рабочего времени (в границах суток, недели, года), остающаяся у человека (группы, общества) за вычетом разного рода непреложных, необходимых затрат. Границы свободного времени определяются на основе различения в составе общего времени жизнедеятельности людей собственно рабочего (включая дополнительный труд с целью заработка) и вне рабочего времени и выделения в составе последнего различных элементов занятого (несвободного) времени
Философский словарь [2]	Свободное время (досуг) — часть вне рабочего времени, которая остается после непреложных занятий (сон, питание, дорога на работу и обратно, бытовое самообслуживание и т. п.) и расходуется на восстановление сил, а также на физическое и духовное развитие человека. С. в. охватывает учебу и самообразование, приобщение к культуре (чтение, посещение театра, музея, кино и т.п.), общественно-политическую активность, научно-техническое любительское творчество, художественно-эстетическую самодеятельность, занятия с детьми, общение по интересам и др., но может содержать также пассивный отдых («ничего неделание») и даже антикультурные занятия
Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Дозвіллезнавство. [3]	Вільний час є одним з важливих засобів формування особистості людини... Використання вільного часу є своєрідним індикатором культури, кола духовних потреб та інтересів конкретної особистості або окремої соціальної групи
Д. Рикардо	Настоящее богатство общества - время, свободное от материального производства, который человек может использовать на потребление продуктов, на свободную деятельность и развитие способностей
Ельмеев В.Я. Человек как ценность: философский и экономический аспекты. [4]	Экономическая форма ценности человеческой жизни предстает как экономия рабочего времени по сравнению с затраченным трудом, т.е. как объем высвобождаемого трудом человека времени и его превращение в свободное время, которое должно использоваться для развития самого индивида и всех других людей. Мерой действительного богатства общества становится свободное время

Економічна форма цінності людського життя визначається як заощадження робочого часу в порівнянні з витраченою працею, тобто як обсяг часу людини, що вивільняється працею, та його перетворення у вільний час, що має використовуватися для розвитку самого індивіда та всіх інших людей. [4]

Таким чином, вільний час є мірою дійсного багатства суспільства.

Щодо визначення поняття «Вільний час», то автор вважає найбільш придатним розглядати вільний час як основний ресурс для різних видів діяльності, якими особа займається за власним бажанням: відпочинок, розваги, підвищення майстерності, освіта, участь в житті суспільства, волонтеризм тощо.

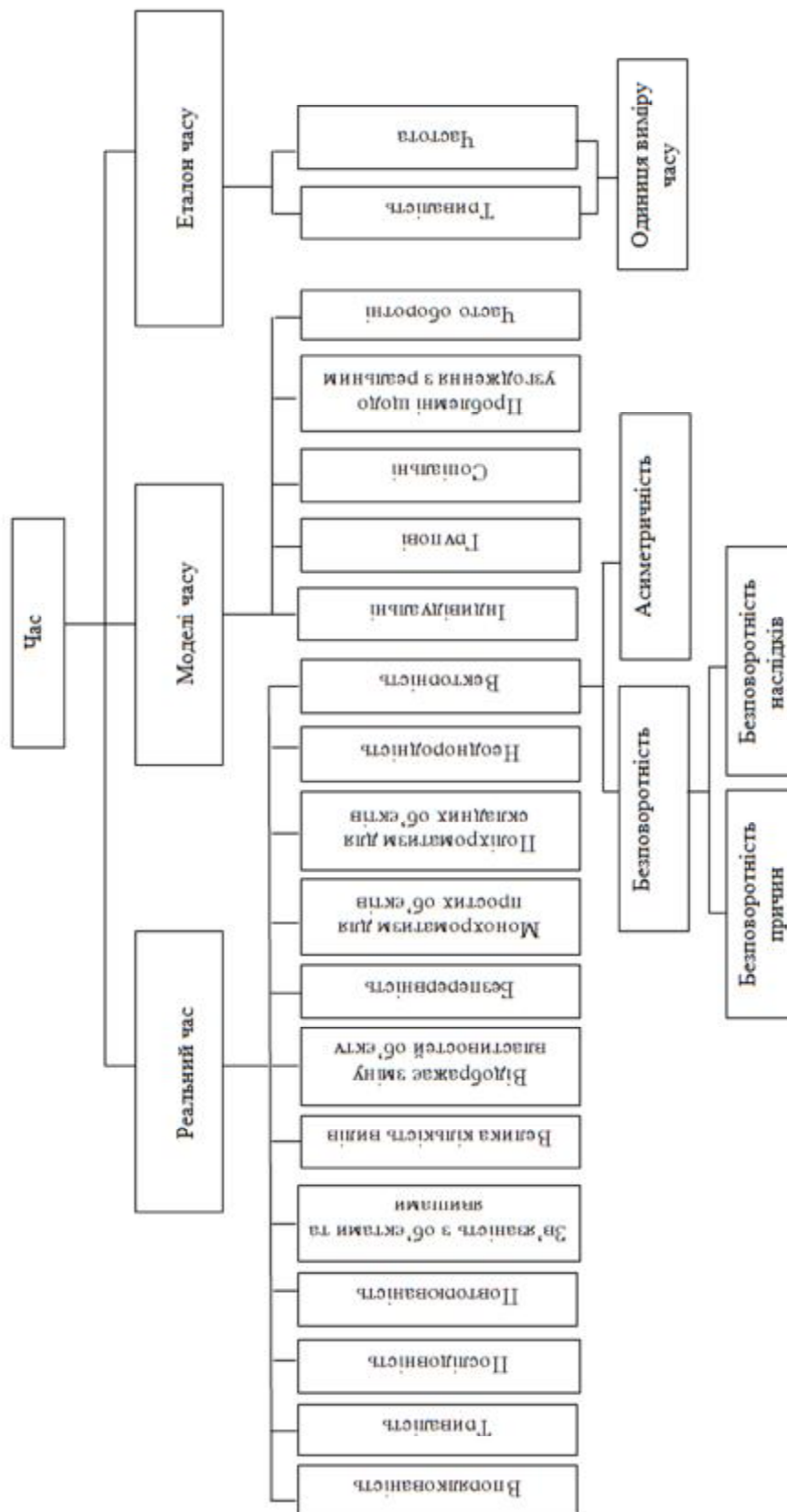

Рис. 1. Властивості часу

Тобто, використання вільного часу - це основний ресурс діяльності, яку окреслено певним періодом часу. Потенціал вільного часу надає значні можливості для формування моральних потреб особистості. Разом з тим, його використання у нашому суспільстві демонструє дефіцит позитивних моральних орієнтирів.

Таким чином, в літературних джерелах поняття «Вільний час» характеризуються значною кількістю інтерпретацій, детальний аналіз яких приводить до думки щодо необхідності оцінки обсягу вільного часу населення, який витрачено для підвищення якості життя суспільства, і процесом діяльності, який усвідомлено або інстинктивно спрямовано на підвищення життєвого рівня соціально-економічної системи.

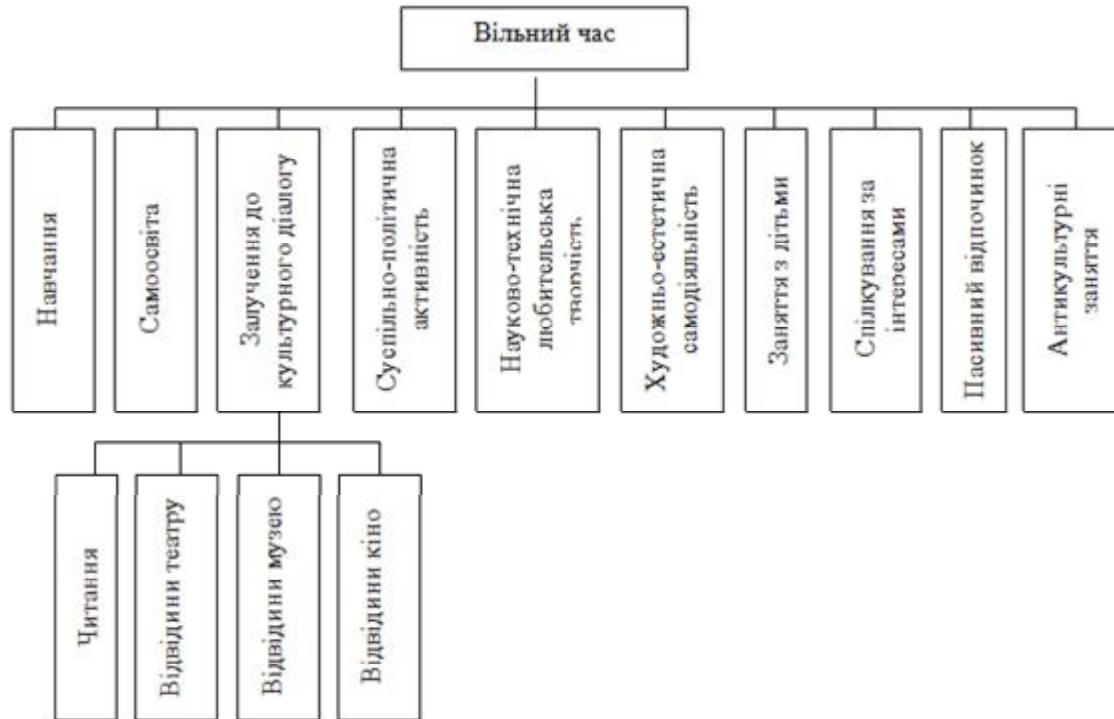

Рис. 3. Напрями використання суспільством вільного часу

В подальшому виходимо з постулату, що мірою дійсного багатства суспільства є вільний час.

В сьогоднішньому дослідженні вільного часу створюють основу для перетину до видучення, структуризації, кількісної оцінки напрямів його використання та створення моделей з регулювання цими процесами. Для цього може бути використана модель вільного часу [5, 6], що є відправною точкою складніших багатокритеріальних завдань пошуку шляхів досягнення найбільшої ефективності використання вільного часу населення.

Комплекс моделей «Фонд вільного часу населення та його використання» складається з двох моделей:

моделі вільного часу, яку призначено для дослідження фонду вільного часу населення;

моделі використання фонду вільного часу населення.

Аналітична форма комплексу моделей «Фонд вільного часу населення та його використання» має вигляд:

$$D_{\text{комплекс}} = \{D; D_{\text{исв}}\}, \quad (1)$$

де D - модель вільного часу;

$D_{\text{исв}}$ - модель використання фонду вільного часу населення, яку показано на прикладі урбанізованої території, а саме: м. Маріуполь.

Аналітичну форму моделі вільного часу показано в [5, 6].

$$D = \{X_j \in X; j = \{j_l\}; l = 1 \div 4; T_{lj} \in T; I = \{i'_s; i''_s; i'''_s\}; s = 1 \div 5;$$

$$i_3 = i'_3 = i''_3 = i'''_3; i_1'' = i_2'' = i_1''' = i_2''' = 0; \alpha_j \in R; \beta_j \in R; \gamma_j \in R; \sum_j X_j \leq i$$

$$X_j = \left\{ \begin{array}{l} X_1 \\ K - X_1 - X_3 - X_4 \\ X_3 \\ X_4 \end{array} \right\}; \sum_{s=1}^m T_{lj} = 24; F(X; T) = 365 \times \sum_{j=1}^4 (T_{lj} |_{s=5} \times X_j);$$

$$\bar{f} = \arg \max F(X; T)$$

$$i = \{i_s\} = \{i_1, i_2, i_3, i_4, i_5\}, s = 1, 2, 3, 4, 5,$$

де i_1 – час на основну діяльність (працю, навчання);

i_2 – час на переміщення до місця основної діяльності туди та назад;

i_3 – час на задоволення природних потреб;

i_4 – час на вирішення проблем побуту;

i_5 – час на фізичний та інтелектуальний розвиток і відпочинок (власне вільний

час);

$$I = \{I_s\} = \{i'_s, i''_s, i'''_s\};$$

i'_s - робочі дні;

i''_s - неробочі дні;

i'''_s - відпускні дні;

$$i_3 = i'_3 = i''_3 = i'''_3;$$

$$i_1'' = i_2'' = i_1''' = i_2''' = 0;$$

$$j = \{j_l\} = \{j_1; j_2; j_3; j_4\}, l = 1; 2; 3; 4;$$

j_1 – населення, що працює;

j_2 – населення, що не працює;

j_3 – учні;

j_4 – діти до 7 років;

T_{lj} – добовий фонд суб'єкту соціально-культурної групи j , яку витрачено на діяльність I ;

X_j – кількість суб'єктів, що належать групі j ;

$\alpha_j, \beta_j, \gamma_j$ – річний фонд в днях групи j за типам днів: робочі, неробочі, відпускні (відповідно);

$$\alpha_1 = 237 \text{ дн.}; \beta_1 = 104 \text{ дн.}; \gamma_1 = 24 \text{ дн.}$$

$$\alpha_2 = 237 \text{ дн}; \beta_2 = 104 \text{ дн}; \gamma_2 = 24 \text{ дн}.$$

$$\alpha_3 = 217 \text{ дн}; \beta_3 = 71 \text{ дн}; \gamma_3 = 77 \text{ дн};$$

$$K \geq \sum_j X_j; \quad X_j = 1, 2, \dots, n; \quad (3)$$

$$\{X_j\} = \left\{ \begin{array}{l} X_1 \\ K - X_1 - X_3 - X_4 \\ X_3 \\ X_4 \end{array} \right\}; \quad (4)$$

$$\sum_{s=1}^m T_{ij} = 24 \text{ год.}, \quad T_{ij} |_{s=1} \geq 0;$$

$$T_{I4} |_{s=5} = T_{I2} |_{s=5} = 24 - T_{I2} |_{s=3} - T_{I2} |_{s=4}, \quad (5)$$

Річний фонд вільного часу всіх груп j :

$$\begin{aligned} & 365 \sum_{j=1}^4 (T_{ij} |_{s=5} \times X_j) = \\ & = \sum_{j=1}^4 \left\{ \left[\alpha_j \left(24 - \sum_{s=1}^4 T_{ij} \right) + \beta_j \left(24 - \sum_{s=1}^4 T_{i'j} \right) + \gamma_j \left(24 - \sum_{s=1}^4 T_{i''j} \right) \right] \times X_j \right\} \end{aligned} \quad (6)$$

$$F(X; T) = 365 \times \sum_{j=1}^4 (T_{ij} |_{s=5} \times K_j) \rightarrow \max; \quad (7)$$

$$\bar{f} = \arg \max F(X; T).$$

Для побудови моделі використання фонду вільного часу населення на прикладі м. Маріуполь введемо наступне. Позначимо: P_i - тип об'єкту, $i = 1 \div n$. Для дослідження використання фонду вільного часу населення м. Маріуполь прийmemo $n = 16$: P_1 - установи відпочинку Азовського узбережжя та зеленого туризму; P_2 - палаци та дома культури (перелік обмежено ДК Металургів, ДК ВАТ «Маркохім», ДК «Іскра», ДК «Юність»; міські палаци культури: «Чайка», творчості; грецький культурний центр «Меотіда»); P_3 - музеї, галереї, виставки (Виставка екзотичних тварин, Виставка в кінотеатрі «Савона», Центр сучасного мистецтва ім. А.І. Куїнджі, Краєзнавчий музей, Художній музей ім. А.І. Куїнджі, Клуб любителів японської культури, Музей історії греків Приазов'я, Музей народного побуту, Музей ім. Павлія В.О.); P_4 - бібліотеки (Центральна бібліотека ім. Короленка В.Г., Бібліотека ДК ВАТ «Маркохім», Бібліотека ім. Гончара О.Т., Центральна дитяча бібліотека ім. М. Горького, Бібліотека ім. Гайдара А.П., Бібліотека ім. Грушевського М.С.); P_5 - спорткомплекси, спортклуби та палаци спорту («Спартак», «Азовмаш», Футбольний клуб «Яруд», Тенісний клуб «Парус», Пейнтбольний клуб «Maximum», спортивні клуби «Іллічевець», МГУ, «Muscle Mania», спорткомплекси «Портовик», «Стимул», Льодовий комплекс «Айсберг»); P_6 - стадіони «Іллічевець», «Азовсталь», «Портовик»; P_7 - басейни («Нептун», «Аквааеробика», ДЮСШ №2, Дом піонерів, Фізкультурно-оздоровчий комплекс); P_8 - манежи: Футбольний и «Азовсталь»; P_9 - спортзали «Стимул», «Olympic.sport», «Sport&Life», «Форма», «Magnet»); P_{10} - комп'ютерні клуби: Атракціон віртуальної реальності «E-Motion», «Golden Apple», «Кіберзона», «Вірус», «GCenter», «Інтернет-офіс ПГТУ», «Маринет»,

«Палладин»; P_{11} – фитнес-клуби «Планета фітнес», «Olympic.sport», «Be first Fitness», «Salute», «City Gum», «Maximus»; P_{12} – ресторани, кафе, піццерії та суши «Самурай», «Сито П'яно», «Старий маяк», «New York Street Pizza»; P_{13} – магазини; P_{14} – кінотеатри (перелік обмежено кінотеатрами «Савона» та «Победа»; P_{15} – Донецький академічний обласний драматичний театр; P_{16} – парки (перелік обмежено парками культури та відпочинку «Міський сад», ім. Лепорського, ім. М.О Гурова (Лугопарк) та Приморським парком.

Введемо змінні:

K_i – кількість об'єктів i -ого типу. Для дослідження використання вільного часу населення м. Маріуполя прийmemo: K_1 – установи відпочинку Азовського узбережжя та зеленого туризму (331 од.); K_2 – палаци та дома культури (9 од.); K_3 – музеї, галереї, виставки (9 од.); K_4 – бібліотеки (6 од.); K_5 – спорткомплекси, спортклуби та палаци спорту (11 од.); K_6 – стадіони (3 од.); K_7 – басейни (5 од.); K_8 – манежи (2 од.); K_9 – спортзали (5 од.); K_{10} – комп'ютерні клуби (8 од.); K_{11} – фитнес-клуби (6 од.); K_{12} – ресторани, кафе, піццерії та суши (4 од.); K_{13} – магазини (300 од.); K_{14} – кінотеатри (2 од.); K_{15} – Донецький академічний обласний драматичний театр (1 од.); K_{16} – парки (4 од.).

N_i – місткість об'єкту i -ого типу. Для дослідження використання вільного часу населення м. Маріуполя прийmemo: N_1 – оцінка потенційного потоку користувачів рекреаційними можливостями м. Маріуполя та Азовським узбережжя, яку виражено обсягом 225 тис. ос. в сезон відпочинку (150 днів); N_2 – в середньому палац чи дом культури відвідує 250 ос. на добу; N_3 – в середньому музей, галерею чи виставку відвідують 100 ос. на добу; N_4 – в середньому бібліотеку відвідує 150 ос. на добу; N_5 – в середньому спорткомплекс, спортклуб чи палац спорту відвідує 150 ос. на добу; N_6 – в середньому стадіон відвідує 100 ос. на добу; N_7 – в середньому басейн відвідує 150 ос. на добу; N_8 – в середньому манеж відвідує 100 ос. на добу; N_9 – в середньому спортзал відвідує 100 ос. на добу; N_{10} – в середньому комп'ютерний клуб відвідує 50 ос. на добу; N_{11} – в середньому фитнес-клуб відвідує 100 ос. на добу; N_{12} – в середньому ресторани, кафе, піццерії або суши відвідує 250 ос. на добу; N_{13} – в середньому магазин відвідує 300 ос. на добу; N_{14} – місткість кінотеатру «Савона» 567 ос. на сеанс, кінотеатру «Победа» 569 ос. на сеанс; N_{15} – місткість Донецького академічного обласного драматичного театру 742 ос. на виставу; N_{16} – парки приймають 300 тис. відвідувачів на рік.

$I_{св_i}$ – середня кількість вільного часу, який використовує один відвідувач об'єкту i -ого типу за 1 відвідування.

Оцінка використання на об'єкті i -ого типу населення вільного часу на рік обчислюється за формулою (8):

$$I^{рiк}_{св_i} = 365 I_{св_i} K_i N_i \quad (8)$$

Оцінка використання вільного часу населення м. Маріуполя:

$$\begin{aligned} I^{рiк}_{св_1} &= 160,0 \text{ млн. ос.-год}; & I^{рiк}_{св_2} &= 0,3 \text{ млн. ос.-год}; \\ I^{рiк}_{св_3} &= 0,2 \text{ млн. ос.-год}; & I^{рiк}_{св_4} &= 0,2 \text{ млн. ос.-год}; \\ I^{рiк}_{св_5} &= 0,2 \text{ млн. ос.-год}; & I^{рiк}_{св_6} &= 0,1 \text{ млн. ос.-год}; \\ I^{рiк}_{св_7} &= 0,1 \text{ млн. ос.-год}; & I^{рiк}_{св_8} &= 0,2 \text{ млн. ос.-год}; \\ I^{рiк}_{св_9} &= 0,1 \text{ млн. ос.-год}; & I^{рiк}_{св_{10}} &= 0,1 \text{ млн. ос.-год}; \\ I^{рiк}_{св_{11}} &= 0,1 \text{ млн. ос.-год}; & I^{рiк}_{св_{12}} &= 0,3 \text{ млн. ос.-год}; \\ I^{рiк}_{св_{13}} &= 0,4 \text{ млн. ос.-год}; & I^{рiк}_{св_{14}} &= 0,8 \text{ млн. ос.-год}; \\ I^{рiк}_{св_{15}} &= 0,9 \text{ млн. ос.-год}; & I^{рiк}_{св_{16}} &= 9,0 \text{ млн. ос.-год}. \end{aligned}$$

Оцінка використання населенням вільного часу на рік обчислюється за формулою (9):

$$I^{epik}_{cv} = 365 \sum_i (I_{cv_i} K_i N_i) \quad (9)$$

Оцінка використання вільного часу населення м. Маріуполя на рік:

$$I^{epik}_{cv} = 173,0 \text{ млн. ос.-год.}$$

Аналитичну форму моделі використання фонду вільного часу населення урбанізованих територій виражено формулою (10):

$$\begin{aligned} D_{I_{cv}} &= \{ P_i, i = 1 \div n; K_i = 1, 2, \dots; N_i = 1, 2, \dots; I_{cv_i} \\ I^{ood}_{cv_i} &= 365 I_{cv_i} K_i N_i; I^{ood}_{cv} = 365 \sum_i (I_{cv_i} K_i N_i); \\ 100\% [\sum_i (I_{cv_i} K_i N_i)]^{-1} \sum_j |^4_1 (T_{ij} |_{j=5} X X_j) &\rightarrow \max \} \end{aligned} \quad (10)$$

Оцінку фонду вільного часу населення м. Маріуполя показано в табл. 2.

Таблиця 2.

Оцінка фонду вільного часу населення м. Маріуполя

Дні	Вільний час соціально-культурної групи, тис. ос.–год.			
	Працюючі	Непрацюючі	Учнівська молодь	Діти
Робочі	156650	394366	48608	45504
Неробочі	187200	173051	51688	10068
Відпускні	43200	39836	56056	4608
Усього	387050	607253	156352	60180

При цьому фонд вільного часу населення м. Маріуполя оцінено в 1210,8 млн ос.–год. З них відпускний вільний час – 387,0 млн ос.–год. Для дорослих оцінка фонду вільного часу – 994,3 млн ос.–год., а для учнівської молоді та дітей – 156,3 млн ос.–год. Оцінка відпускнуго вільного часу дорослих складає 83,0 млн ос.–год., а учнівської молоді та дітей – 56,0 млн ос.–год.

Тобто, загальний фонд вільного часу дорослих, більш ніж в 5 разів більший за аналогічний показник для дітей та учнів. А оцінка резерву використання фонду відпускнуго вільного часу населенням м. Маріуполь менше вищевказаного майже в 9 разів.

Фонд загального вільного часу, що використовується дітьми м. Маріуполя на Азовському узбережжі та зеленому туризмі, перевищує аналогічний показник для дорослих в 6,5 рази.

Використання населенням м. Маріуполь фонду відпускнуго вільного часу на Азовському узбережжі та зеленому туризмі складає майже 90% його обсягу.

За місцем основного проживання населення міста потенційно майже 10% вільного часу має можливість проводити тільки в парках, магазинах, кінотеатрах, менш ніж десяту частку – в підприємствах спортивного профілю та інших культурно-видовищних закладах. Підприємства індустрії розваг м. Маріуполя мають можливість обслуговувати близько 1% вільного часу населення на рік. В них населення м. Маріуполя потенційно може використати майже 1,0 млн. ос.–годин вільного часу. При цьому найбільший обсяг вільного часу може бути використаний ним в магазинах, ресторанах і кав'ярнях, установах спортивного профілю, а також в культурно-видовищних закладах. Всього в

прийнятих до дослідження туристсько-рекреаційних підприємств індустрії розваг міста потенційно може бути використано близько 7 % фонду вільного часу населення.

Таким чином, в межах дослідження виявлено потенційну можливість використання населенням м. Маріуполя вільного часу, що складає близько 7 % його фонду.

А невелика частка використання фонду вільного часу населення м. Маріуполя за місцем основного проживання, відбиває необхідність впровадження напрямів розвитку відповідної інфраструктури міста.

Висновки. В процесі дослідження представлено соціальні аспекти вільного часу та використання його суспільством на підставі впровадження комплексного та системного підходів. Основні висновки та результати досліджень зводяться до наступного:

1. Місце і роль вільного часу можна визначити як міру дійсного багатства суспільства.

2. Запропоновано під вільним часом розуміти такий час, який не поглинається безпосередньо продуктивною працею, а залишається вільним для задоволень, дозвілля, вільної діяльності й розвитку. Вільний час виступає в цьому плані як простір для розвитку людського капіталу.

3. Обґрунтовано, що використання вільного часу - важливий напрям досліджень з якості життя суспільства.

4. Запропоновано аналітичні форми економіко-математичних моделей оцінки вільного часу та його використання.

5. Визначено рівень використання суспільством вільного часу як ефективного ресурсу соціально-економічної системи туристичної діяльності, коли суспільство створює умови для того, щоб людина мала можливість розкрити себе, піднятися до вищого рівня якості життя через прояв своїх здібностей та підвищення задоволеності своїх постійно зростаючих потреб.

6. Оцінено та визначено, що рівень використання суспільством вільного часу як ефективного ресурсу соціально-економічної системи туристичної діяльності є недостатнім, що суспільство не створює достатніх умов для того, щоб людина мала можливість розкрити себе, піднятися до вищого рівня якості життя через прояв своїх здібностей та підвищення задоволеності своїх постійно зростаючих потреб.

Перспективи подальших розробок. На наступному етапі дослідження соціальних аспектів вільного часу та його використання автор має намір запропонувати напрями та механізми створення соціальних інститутів використання вільного часу для соціально-культурної інтеграції й самореалізації населення.

Список використаних джерел

1. Левич А.П. Чего мы ждем от изучения времени [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://temporology.bio.msu.ru>
2. Философский словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ksana-k.narod.ru/>
3. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Дозвілєзнавство. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 208 с.
4. Ельмеев В.Я. Человек как ценность: философский и экономический аспекты // Проблемы современной экономики. - 2005. - 3(15).
5. Кривініна Г.О. Соціально-трудоі аспекти проблем вільного часу суспільства // Вісник економічної науки України. – Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2011.- №2(20). – С.66-72.
6. Danilczuk W.F. Wybor priorytetowych terytoriow dla rozwoju turystyki na wybrzezu Azowskim regionu Doneckiego / W.F. Danilczuk, A.J. Bowsunowska, H.A. Krapivina // Gospodarka regionalna i turystyka. Studia i materialy. - Kielce, Polska, Wyzsza Szkola Zarzadzania Gospodarka Regionalna i Turystyka w Kielcach.– 2004. – №1. – P. 129–135.

References:

1. Levich AP What do we expect from the study of time [electron resource], available at: <http://temporology.bio.msu.ru>
2. Philosophical Dictionary [electron resource], available at: <http://ksana-k.narod.ru/>
3. Bocheliuk V.Y., Bocheliuk V.V. Дозвілєзнавство. Дозвілєзнавство. - К.: Center for Naval Litters, 2006. - 208 p.

4. Elmeev V.Ya. *Man as a value: philosophical and economic aspects* // *Problems of modern economy*. - 2005. - 3 (15).
5. Кранівіна G.O. *Social-labor aspect of the problems of the vital hour of syphilism* // *News of the Economical Science of Ukraine*. - Donetsk: «Eastern publishing house», 2011.- №2 (20). - P.66-72.
6. Danilczuk W.F. *Choice of priority territories for the development of tourism on the Azov coast of the Donecki region* / W.F. Danilczuk, A.J. Bowsunowskaja, H.A. Krapivina // *Regional economy and tourism. Studies and materialy*. - Kielce, Poland, Higher School of Management Regional Economy and Tourism in Kielce - 2004. - №1. - R. 129-135.

Keywords: *spare time; model of estimation of spare time; model of the use of spare time; tourism; employment of the population.*

Ключові слова: *вільний час; модель оцінки вільного часу; модель використання вільного часу; туризм; зайнятість населення.*

Ключевые слова: *свободное время; модель оценки свободного времени; модель использования свободного времени; туризм; занятость населения.*

Рецензент: Гончар В.В. завідувач кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування, ДВНЗ «ПДТУ» , доктор економічних наук, доцент

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/4692754>